

SISSITEGEVUSE ARENG SOOMES PÄRAST TEIST MAAILMASÕDA

URMAS LEPPMETS

KVÜÕA Toimetiste sarjas võiks käsitleda sissitemaatikat ning uurida, kust on Eestisse tulnud arusaam sissitegevuse olemusest ning mõte vajadusest arendada meie riigis kõnesolevat valdkonda kui ühte sõjalise üksuse põhitegevuse suunda. Õelgem kohe, et sissitegevuse mõiste toomisel Eestisse viivad “jäljed” meid Soome.

Käesolev kirjutis on mõeldud esimese osana loodetavasti põhjalikuks kujunevast käsitlusest, milles autori eesmärgiks on anda omapoolse nägemus sissitegevuse kujunemisest ning selle rakendatavusest Eesti tulevastes kaitsekavades.

Alustagem sissitegevuse põhimõtete kasutuselevõttust Soomes. Sõnal *siss* on soome keeles esikohal selgelt defineeritud positiivne sõjaväespetsiifiline tähendus, mida ei saa öelda sageli teiste keelte puhul analoogseid mõisteid kasutades. Siiski on ajalooliselt ka soome keeles sõnal olnud arhailine ja negatiivse alatooniga sisu: *metsärosvo*, *ryöväri* või *urkkija*, *vakoilija*. Ka vanas eesti keeles tähendab *siss*, veel 1923. a. Wiedemanni sõnaraamatu järgi *Räuber* või *Plünderer*. Teise maailmasõja ajal Soomes, Eestis aga juba soome mõjutusel, on sõna *siss* tähendus muutunud.

Tänapäevases soome erialakeeles käsitletakse sissina vastase poolt okupeeritud alal või vastase tagalas tegutsevat sõdurit, kelle ülesannete loetelu on üsna laialdane, liitudes selliste teemadega nagu luure, kaugluure ja vastupanuliikumine ning viimatimainitu ühe osana ka tsiviilvastupanuliikumine.

Antud definitsioon ei ole kuigi täpne, kuid annab sellegipoolest teatud käsitluse. Olulisim on ehk mõista, et *siss* soome mõistes on eeskätt regu-

laarmee sõdur, kellele seega kehtivad kõik sõjapidmist reguleerivate õigusaktide kohased õigused ja kohustused.

Mujal maailmas on selle mõiste kohta kasutusel nimetused nagu näiteks *guerrilla*, *partisan* või *komando*. Neis mõistetes kipub sageli esinema aga teatav halvustav, poliitilist või õiguslikku erapoolikust sisaldav alatoon (ka eesti ja soome keeles on need terminid olemas koos nendesamade subjektiivsete aspektidega). Mõistega *guerrilla* saab näiteks käsitleda erinevaid valitsusvastaseid liikumisi. *Komandod* võivad olla aga eriteenuste leival olevad, lubatu ja lubamatu piiril balansseerivad formeeringud. Ehk ainult sõnal *partisan* on neutraalne sisu.

Niisiis, kui soome-eesti keeleruumis on mõiste omandanud legaalse positsiooni, siis mujal maailmas kipub see olema ikkagi veel midagi ebapuhast. Juured ulatuvad siin ilmselt erinevate rahvaste erinevasse sõjaajaloolisse kogemusse. Sõjalises mõtlemises “ilma tegevate” suurriikide jaoks pole okupatsioonitingimustes tegutsevate regulaarväe üksuste olemust ilmselt veel mõistatud.

Niiviisi on ka tugevate Soome mõjude all olev, samas ingliskeelse NATOga üha enam lõimuda sooviv Eesti sattunud teatavasse semantilisse lõksu — ega me oma sissikoolituse kaudu ometi terroriste ette valmista...?

Sissitegevus on mitmetes soome määrustikes üheselt määratletud. See tähendab vastase tagalas või tema poolt okupeeritud alal läbiviidud, eelnevalt ettevalmistatud ja üldiselt pikaajalist lahingutegevust, mille peaesmärgiks on vastasele kahju tekitamine, tema liikumise aeglustamine ja häirimine ning lahingutega sidumine.¹ Sissitegevusega kaasneb alati rohkemal või vähemal määral hävitamis- ja häirimistegevus, maastikupunktide enda valduses hoidmine ja jätkuv luuretegevus.

Sissisõda on sõja jätkamine okupeeritud riigis või selle teatud maaalal, organiseeritud ja kindla ülesehitusega ning territoriaalselt juhitud relvaliikide abil. On oluline, et (sissi)sõjapidamise käigus peetaks kinni rahvusvahelisest sõjaõigusest.

Vastupanuliikumine on ulatuslikum sissisõda, milles osaleb ka tsiviilühiskond või vastavalt olukorrale selle teatud osad, olles sealjuures kas relvastatud või relvastamata, kas sõjaväevormis või ilma. Tegevus

¹ Sissisõja erinevate definitsioonide ja määrustikupärase kirjeldamise puhul on käesolevas artiklis kasutatud Soome jalaväemäärustikku — JvO I/1977.

võib olla ajutine ja spontaanne, ilma keskjuhtimiseta, võib tegutseda ka väljaspool riigi piire ning kasutades väga laialdasi vahendeid.

Tsiviil-vastupanuliikumine on relvastamata ja vägivallatu tegevus okupeerija vastu tema tegevuse raskendamiseks ning okupandi tegevuse legitiimsuse küsimärgi alla seadmiseks. Siiski kipuvad (tänapäeval) selle tegevusega kaasnema teatavad vägivallaaktid ja sabotaaž, näiteks side- ja kommunikatsioonihenduste vastu (raadio, televisioon, side jne).

Terminoloogiat vastavas vallas muudab segasemaks see, et tihtipeale tegutsevad samadel aladel kus sissidki eriülesannetega üksused ning teatud osas kattuvad mõlemate ülesanded. Näitena võib tuua kaugluureüksused, tagalasse jäetud luureüksused ja hävitamisülesandele saadetud komandouksused. Lisaks tuleb muidugi meeles pidada veel vastusisistegevust, mis kasutab edu saavutamiseks samu meetodeid nagu sissid. Sama kehtib ka vastupanuliikumise vastu tegutsevate organisatsioonide kohta.

Sissisõja arenemine Soomes

Kõigepealt tuleb ära mainida, et Soome ja soomlaste kõige värskemad kogemused laiaulatuslikust sissitegevusest pärinevad 1808. a suvest — Venemaa Soome-kampaaniast, mille tulemusel Soome 1809. a Venemaaga liideti.

Osaliselt oli toona küsimus sõjaväe juhtkonna poolt käivitatud partisanitegevuses (Häme ja Savo aladel), osaliselt talupoegade spontaanses rahvaülestõus (Ahvenamaal ja Põhja-Karjalas). Sissitegevusega samal ajal alanud Rootsi-Soome regulaararmee rünnak pani venelased suurtesse raskustesse. Venelased olid sunnitud tugevdama oma maaväeüksusi 24 000 mehelt kõigepealt 47 000-ni, sõja kandumisel Rootsi territooriumile veel 55 000-ni. Olukord stabiliseerus, kui keiser Aleksander I pidas targemaks soomlasi rahule kallutada, et mitte sattuda sellisesse olukorda, nagu samal ajal oli Napoleonil Hispaanias. Soome toonaseid sündmusi võib pidada oluliseks positiivseks kogemuseks, edukaks sissisõja meetodite kasutamiseks uusaegses sõjategevuses.

Samas oli siiski tegemist veel täiesti teistsugustes oludes — nii taktikaliselt kui juriidiliselt — toimuva sõjategevusega. Seega pole

imestada, et 20. sajandi keskpaiga sõdadeks olid soomlased oma kogemuse “unustanud”. Nii Talve- kui ka Jätkusõjas jäi soomlaste sissitegevus üllatavalt väikseks, kuigi taktikaliselt oleks andnud sissitegevuse meetodid eriti 1939. ja 1940. a talvel suuri eeliseid venelaste löömiseks. Põhjuseid selliseks “tagasihoidlikkuseks” oli mitmeid, alates koolituse puudumisest kuni üksuste vähesuseni (struktuuridest selliseid üksusi nagu sissipataljonid isegi leidus, kuid olude sunnil paigutati need reserviks või siis lapiti nendega auke rindel). Talvesõja kogemus siiski näitas, et sissitegevus oli tõhus vastase tagalaühenduste vastu.

Ka Jätkusõja ajal ei olnud olemas organiseeritud sissitegevust, vaid teatud üksused kasutasid sissitegevuse meetodeid, nagu näiteks vastase tagalas toimivad luure- või hävitusüksused. Väidetavalt ei pakkunud Karjala kannas reaalseid võimalusi sissitegevuseks. Muudel aladel aga oli Jätkusõja olukord sisuliselt teine — suurel osal sõjatandrist oli Soome formaalselt ise okupant. Nii juhtuski, et pigem oli — eriti sõja lõpu-etapil — aktiivsem hoopis venelaste partisaniliikumine. (Õnneks oli partisanide lahinguvõime tunduvalt madalam kui nende aktiivsus, nagu meenutavad sõjaveteranid.)

Jätkusõja lõpp aga pani soomlased tõsiselt asja üle järele mõtlema. Maa okupeerimise oht oli suur, lisaks oli sõdades saadud üks hindamatu kogemus. Soome kinnises metsamaastikus hästi väljaõpetatud ja suure motivatsiooniga sissiüksus on võimeline tegutsema tõhusalt, tekitades vastasele nii suurt moraalsest kui ka füüsilist kahju, kandmata ise suuri kaotusi. Mets pakkus sissile varju.

On muidugi tähtis meeles pidada, et aastatel 1939–1944 moodustati Soome reservid peaaesjalikult maalt pärit inimestest, kellel olid suured kogemused tulla toime maaelu ning loodusega. Milline võiks aga olla tänapäeva olukord? Veteranid räägivad, kuidas nad Jätkusõjas viskasid rünnakule minnes minema gaasimaskid ning kiivrid kui tarbetud ja segavad esemed. Kas tänapäeva sõdur viskaks minema oma arvuti ja toetuks raskes olukorras vaid iseendale, oma relvale ja metsa poolt pakutavale varjele?

Sissisõda sai Soomes aktuaalseks pärast NSV Liiduga sõlmitud vaherahu (19. september 1944), mis ei välistanud võimalust, et võidakse siiski okupeerida kogu Soome. Soome Peastaabi operatiivosakond oli välja töötanud operatiivplaani relvade peitmiseks, millega oleks olnud vajadusel võimalik mehitada umbes 30 000-line sissisõjaks valmis olev

armee. Plaan paljastati. See aga andis omakorda järgmise õppetunni, mille kohaselt plaanid ja ettevalmistused sissisõjaks peavad olema teada piiratud ringkonnale ning nende teostamine peab toimuma järk-järgult, vastavalt olukorrale.

Territoriaalkaitse põhimõtete kasutusele üleminek

Territoriaalkaitse põhimõtetele ülemineku tingisid Teises maailmasõjas saadud kogemused, eelkõige mobiilsuse tõus. See tähendas, et Esimeses maailmasõjas kasutusel olnud põhimõtted tuleülekaalust ja positsioonisõjast olid aegunud. Eelnevast sõjast õpiti ka Soomes.

Aastatel 1945–1949 tegutsenud poliitikute ja sõjaväelaste moodustatud komitee ehk *puolustusrevisio* tõi oma töö tulemusena, et riigikaitse tuleb rajada territoriaalkaitse põhimõttele. Aastal 1953 ilmus “Ohvitseri käsiraamatu” III osa, mis oli aastatel 1950–1960 Soome Kõrgema Sõjakooli õppurite põhiõpik. Selle kirjutajad — peamiselt Kõrgema Sõjakooli õppejõud — kirjeldasid territoriaalkaitset järgnevalt: “Territoriaalkaitse tähendab riigi territooriumi jagamist väiksemateks aladeks, mille juhtimistasandite eesmärgiks on planeerida omal vastutusosal vajalikud riigikaitsealised ettevalmistused, vastutada nende ellurakendamise eest ning juhtida sõjapidamist omal vastutusosal kõrgema juhtimistasandi poolt antud juhiste ja käskude kohaselt.”²

Selline definitsioon tähendas aga suures osas seda, et ei olnud enam võimalik tõmmata piiri koduõue ja lahinguvälja vahele.

Õpiku erinevates peatükkides anti selged juhised territoriaalkaitse ülesehituse mõjudest lahingutegevusele. Kõik tundus olevat põhimõtteliselt hästi, kuid tegelik territoriaalkaitse süsteemi kasutuselevõtmine peatus kaitseringkondade tasandil. Siin said takistuseks erinevad poliitilised, kuid ka praktilised põhjendused, nagu ikka juhtub olemasolevate, kõikehõlmavate süsteemide ümbertegemisel. (Sarnaseid näiteid leiame tänapäeva Eestistki, kus vaieldakse, milline peab olema kaitsestrateegia ning milliste vahenditega seda hakatakse ellu viima.) Soomel olid oma territoriaalkaitse ülesehitamisel käed seotud Venemaaga sõlmitud

² Upseerin käsikirja III / 1953

vaherahuleppe tõttu. Ei teatud, kuidas lahendada olemasolevates tingimustes näiteks mobilisatsiooniplaanidega seotut.

Ajastu kontekstist lähtuvalt oli liikvel versioon esmajoones relvastamata vastupanuliikumise arendamisest. Veel 1971. aasta 19. mail esitas Soome välisminister Väino Leskinen riigikaitseenõukogule oma kirjaliku ettepaneku, kus ta tõdes järgmist: “Riigikaitse põhirõhk tuleb suunata suures osas tsiviilsektorile. Tuleb luua kaitsestrateegia, mille ülesehitus põhineks:

- 1) hästi koolitatud ja varustatud palgaarmee ja
- 2) laiaulatuslikul tsiviil-vastupanuliikumisel.”

Leskinen lisas veel, et “uute reservide väljaõpetamine tuleb lõpetada”.³

Väino Leskineni ettepanekut aga riigikaitseenõukogus ei käsitletudki. Riigikaitseenõukogu võttis küll vastu tema kirjaliku ettepaneku (27. mail 1971. a) ja kirjutas oma istungi protokollis (§ 5), et seda arutatakse hiljem, kuid pärast peatselt aset leidnud valitsusvahetust ei saanudki küsimus enam tähelepanu.

Territoriaalkaitse strateegilis-operatiivsed põhjendused

Kui Soome Peastaabis oli jõutud 1960. a ühisele arusaamale, milline peab olema riigi territoriaalkaitse ülesehitus, võidi alustada tegelikku planeerimistööd territoriaalkaitse elluviimiseks kõigis sektorites ja eri tasanditel. Põhilähtekohaks oli:

- kogu riigi territooriumi kaitsmine;
- sõltumatu ja iseseisev kaitsestrateegia, millesse naaberriigid ja sõjalised liidud usuvad;
- oma rahva silmis usutava kaitsestrateegia loomine;
- välisriikidega, ennekõike Nõukogude Liiduga ühise kaitse ja kaitsealase koostöö vältimine;
- realistliku analüüsi tegemine kaitsevõime materiaalse baasi loomise võimalustest 10–20-aastases perspektiivis.⁴

³ Ermei Kanninen — Sissisodankäynnin ja -toiminnan kehittyminen ja rooli osana alueellista puolustusta suomessa 1950–1980-luvuilla. MpKK 2003. [Edaspidi Kanninen 2003]

Selle, ainuüksi sõjaväelaste poolt tehtud planeerimistöö tulemusena otsustati, et territoriaalkaitse süsteemi arendatakse 1960. aastatel järgmiselt:

- Soomel peab olema valmidus alustada kaitselahinguid kõigist suundadest tuleva rünnaku vastu riigipiirist alates ning kogu riigi territooriumil, silmas pidades objektide tähtsust;
- pearõhk pannakse maaväele;
- kogu reserv kasutatakse ära musta stsenaariumi korral;
- reservide varustamiseks kasutatakse lisaks uuemale varustusele ka 1939.–1945. a sõdades kasutusel olnud varustust;
- sõjaväelist territoriaalkaitse põhimõtet rakendatakse püsiva valmiduse saavutamiseks;
- sõjaaja üksuste struktuuri uuendatakse, jaotades need põhi-, territoriaal- ja toetusüksusteks.⁵

Õhu- ja mereväge otsustati arendada vastavalt nende väeliikide eritülesannetele (nt valmidus Ahvenamaa hoidmiseks demilitariseerituna Soome valduses).

Tõsine planeerimistöö territoriaalkaitse süsteemi ülesehitamiseks algas Soome Peastaabi operatiivosakonnas 1960. a. Olgu siinkohal toodud protsessi ajagraafik:

- 1961–1963 tehti praktilisi katsetusi harjutuste näol, sissitöörühma tegevus lõppes 1963. a juunis;
- 1964–1965 viidi ellu uuendused territooriumide jaotuses, uus jaotus jõustus juulis 1966. a;
- 1968. a juulis esitati plaanid kaitseväge juhatajale, kes kinnitas territoriaalkaitse põhimõtted;
- lahingumäärustiku üldosa sai valmis 20. jaanuaril 1971, operatiivjuhised olid antud juba varem (06.11.1968 ja 20.07.1970);
- kaitseväge juhataja kinnitas käsu territoriaalkaitse kohta 4. jaanuaril 1971. a.⁶

⁴ Kanninen 2003.

⁵ *Ibidem.*

⁶ Antud loetelu on koostatud Soome Maakaitseõrgkooli raamatukogust saadud materjalide põhjal.

Sellega oli pandud alus Soome territoriaalkaitse süsteemile, mille ühe osana figureeris sissitegevus ja erinevate üksuste kasutamine sissitegevuse põhimõtteid ära kasutades.

Sissitaktika pakutavad võimalused

Sissitegevust nähti veel 1950. aastatel eeskätt kui luure- ja hävitusüksuste tegevust vastase tagalas. Vaenlase aeglustamist käsitleti kui vaenlase liikumise takistamist sildade ja rajatiste õhkamise teel või oluliste teelõikude oma valduses hoidmist. Vaenlase juhtimistasandit sooviti pärssida sideühenduste või juhtimispunktide hävitamisega.

Kolonel (hiljem kindralleitnant) Veikko Koppinen juhtis sissitegevuse võimalustele tähelepanu lahingukooli ülema asetäitjana aastail 1952–1957, kirjutades sissikoolitaja õpiku (1955) ja sissimäärustiku (1957).⁷ Nendes väljaannetes käsitleti sissiüksuse või sissigrupi taktikat. Olles 1957.–1962. aastal Kõrgema Sõjakooli ülema asetäitja, tegi Koppinen peastaabile ettepaneku uue sissisõjameetodi kasutuselevõtuks (oma kirjas 1. juunist 1960. a).

Ettepanek viis selleni, et kolonel (hiljem kindralleitnant) Paavo Ilmola juhtimisel moodustati sissitöörühm, mis asus tegema katsetusi. Töörühma sekretär ja mitmete katseharjutuste organisaator oli major Ermei Kaninen. Töörühma seisukohad esitati 25. juunil 1963. a.

Koppineni poolt esitatud sisside tegevuspõhimõtted olid tekitanud hulga küsimusi, millele tuli leida vastuseid praktiliste harjutuste kaudu. Uurimist vajasisid:

- väikeste sissiüksuste võime tegutseda vastase poolt okupeeritud alal, nende vaimne ja füüsiline vastupidavus, logistilised raskused;
- miinide kasutamise tõhusus (suundmiinide osas puudusid kogemused);
- võimalus juhtida hajarühmituses olevaid üksusi raadioside puudumisel;

⁷ Veiko Koppinen kirjutas 1950. aastate lõpus Viljami Korpi varjunime all romaani “Lõhkev tühjus”, milles kirjeldati territoriaalset sissitegevust. Romaani väljaandmise keelas siiski kindralleitnant Tauno Viljanen. Selle põhjuseks oli muuhulgas lahingupõhimõtete paljastumine, aga ennekõike muidugi sündmuste asetamine Tuohikotti alale, mis osutas selgesti, et vaenlast oodati idast.

- meetodi võimalikkus poolkinnisel ja avatud maastikul ning talvel, mil lumele jäävad jäljed.⁸

Samal ajal koguti informatsiooni sissitegevusest ja vastupanuliikumisest Teise maailmasõja ning sellele järgnenud aja kohta. Uurimise all olid Prantsusmaa ja Nõukogude Liidu vastupanuliikumised, Alžeeria ja Vietnami sõjad, hiinlaste sissitegevuse õppematerjalid, kuid erilise tähelepanu all oli Jugoslaavia partisanisõja käik sakslaste vastu 1941.–1944. aastal. Eriti Jugoslaavia kohta oli olemas hulganisti materjali, kuna sündmustest oli avaldatud nii uurimusi kui memuaare.

Siiski oli valdkond, milles materjale ei leidunud piisavalt. Jutt käib regulaararmee toimimisest seda toetava sissitegevuse raames. Muu maailma kogemuste ja Soomes kasutuselevõetud territoriaalkaitse ülesehituse pinnal tuli teha järeldusi selle kohta, milliseks peab kujunema sissitegevus kui põhilahingut toetav valdkond.

Üldistavalt tõdeti, et:

- väiksedki sissiüksused seovad aktiivselt tegutsedes hulgaliselt vastase jõude;
- sissitegevust toetavad nn “kodukandi eelis”, riigikaitsetahe, tegevusala kohalikud reservväelased ning kinnine maastik;
- kogemused piirdusid suvetingimustega;
- hästi koolitatud ja varustatud sisside kaotused olid väikesed.⁹

Paigutades sissitegevuse regulaararmee võimekuse konteksti, tuli küsida, milliseid ülesandeid sissidele võiks anda, et korvata või täiendada teatavaid regulaararmee puudusi. 1960. aastatel nähti maaväe puudustena:

- vähest liikumiskiirust, mida ei olnud võimalik kiiresti parandada — järelikult tuli aeglustada vaenlase liikumiskiirust;
- puuduliku tulekaugust — pataljoni tasemel oli relvastus võrdluskõlblik, kuid vastase staape, suurtükkide positsioone ja tagalakeskusi ei olnud võimalik mõjutada kaudtulega;
- tagala nõrkust, sh nõrka õhudesanditõrje võimekust.¹⁰

Veikko Koppineni ettepanekutes sissisõja meetodite kohta olid eespool nimetatud probleemid lahendatud maa-alaliste hajutatud sissiüksustega,

⁸ Ermei Kanninen. Suomen puolustus. Helsingi: Otava, 1994.

⁹ Kanninen 2003.

¹⁰ Kanninen 2003.

mille kasutada oluksid miinid, tankitõrjerehivad, lisades sellega vastase poolt vallutatud aladele tulejõudu. Luurega oli võimalik selgitada vaenlase liikumist ja suunda, samas säilitada kontakti vaenlasega.

Kuna Soome oli teinud põhimõttelise otsuse, et peamine eesmärk riigikaitstes ei ole sissisõjaks valmistumine, püstitati uurimuse eesmärgiks leida mooduseid, kuidas oleks võimalik ära kasutada sissitegevust regulaarmee sõjategevuse toetamiseks. Korraldati mitmeid katseharjutusi selgitamiseks näiteks, kui kiiresti inimene on võimeline ära õppima sissitegevuse põhitõed.

Esimised katseharjutused korraldati 17.–21. septembril 1961. a Tuohokoti aladel, eespool viidatud V. Koppineni romaani “Lõhkev tühjus” tegevuskohas. Üksuseks oli Karjala brigaadi isikkoosseis, kellel puudus täielikult sissikoolitus. Teine katseharjutus korraldati Yläne piirkonnas Pori brigaadi isikkoosseisu baasil. Ka nemad ei olnud saanud mingisugust sissikoolitust. Mõlemad harjutused organiseeriti suvetingimustes.

Esimene talveharjutus korraldati 1963. a, selgitamiseks, millised on talvise sissitegevuse eripärad võrreldes suvisega. Sellel harjutusel osales ka piirivalve koostöös kaitsejõududega.

Katseharjutuste tulemusena saadi vastused enamikule küsimustele, millele oli soovitud vastuseid leida, ning lõpptulemused olid äärmiselt positiivsed. Sissitöörühm edastas oma järeldustega töötulemused peastaabile 1963. aasta 25. juunil.

Sissitegevuse arendamine jätkus. 1970. a alustati loodusandide kasutamisharjutustega, milleks idee oli saadud Prantsusmaalt, Mont Louis' komandoväljaõppe keskusest. Seal tegutsevad üksused pidid tulema toime looduses leiduva söögiga. Soomes viidi neid kursusi läbi mitmel pool Lahti Logistikakeskuse toitlustusspetsialistide juhendamisel. Harjutuste kestus oli 3–5 ööpäeva. Kokkuvõttes tõdeti, et Soomes on võimalik loodusandidega toime tulla suveperioodil (edukalt sellisel juhul, kui on võimalus hankida ka loomset toitu), kuid mitte talvel.

Kokkuvõte

Katseharjutuste ja sissitöörühmade töö tulemused kajastuvad õpikutes ja määrustes, mida kasutatakse siimaani. Territoriaalkaitse põhimõttel

kasutuselevõetud sissitegevus ja selle lahingupidamise meetodid osana kogu riiki katvast territoriaalkaitse süsteemist tekitasid loomulikult üldist ja innukat arutelu. Muidugi leidis ka vastaseid.

Kuigi riigikaitse süsteemi ülesehituse tähtsust näitas ilmekalt Tšehhoslovakkia okupeerimine Varssavi Pakti poolt 1968. a, jätkus sissisõja-teemaline poleemika veel pikalt. Väideti näiteks, et soome mehe vaimne vastupidavus ei võimaldaks lahinguid vastase tagalas. Lahingukogemustele toetudes väideti, et mehed ei jääks kaevikutesse ja punkritesse, kui vastase eelväed alast läbi on liikunud. Väideti, et koolitusega ei ole võimalik luua vajalikku üksusesisest usaldust jne. Diskussioone võidi jätkata lõputult, sest kellelgi polnud ju tegelikust elust pärinevat kogemust ei enda ega vastase kohta.

Teine ebakindlust tekitav küsimus oli logistika, mis sõltuks väga mitmetest tegureist, näiteks aastaajast, maastiku omapäradest, ettevalmistusaja pikkusest jne. On täiesti selge, et hajutatud lahingu tegevuses olevad sissid ei saa lõpmatult jätkata lahinguid ja see ei saa olla eesmärgiks omaette. Tähtsaim oleks seega luua logistilised eeldused sissitegevuse aktiivseks läbiviimiseks põhilahingute toetamisel niikaua, kuni operatsioonid on veel mobiilsed. Siin hinnati väljavaateid heaks lahingumaterjali ja toiduvarude osas, lisaks loodeti teataval määral tugineda kohalikele hangetele ning ka sõjasaagile.

Arstiabi tagamine on tähtis komponent, mis mõjutab väga tugevalt moraali lahinguväljal. Probleemaatikale pöörati eriti suurt tähelepanu, uurides varjatud haiglate, rühma-sidumispunktide ja evakuatsioonikeskuste võimalikku tööd. Näitena kasutati muuhulgas Jugoslaavia partisanisõja kogemusi. Ühe reaalse võimalusena nähti ka raskesti haavatute jätmist vastase kätte, lootuses et see peab kinni rahvusvahelistest kokkulepetest ja annab kannatanuile arstiabi. Hukkunud tulnuks ajutiselt maha matta tegevusalale ootama hilisemat ümbermatmist kodumulda.

Kolmas ebakindlust tekitav küsimus oli võrdlus regulaarmee ja sissitegevuses kasutatavate üksuste vahel. Püstitati küsimus, kas on õige reserveerida 25 000–30 000 esmaklassilist võitlejat sissideks, kui sama võitlejate hulgaga olek võinud formeerida 20–30 jäägripataljoni või 4–5 brigaadi. See väide sisaldab küll nii mõndagi eksitavat — vastavate üksuste tarbeks puudus varustus —, kuid tuleb mõista, et sissitegevus on põhilahingutegevust toetav tegevus ja üks tervikusse kuuluv osa.

Kokkuvõtteks tuleb seega meeles pidada:

- mida rohkem sissid aeglustavad vastase liikumist, seda paremad on oma üldotstarbeliste üksuste võimalused edu saavutada;
- mida rohkem sissitegevusega seotakse vastase elav- ja tulejõudu, seda vähem vastase üksusi tuleb oma üldotstarbeliste üksuste vastu, seega jõud võrdsustuvad;
- mida rohkem sissidel õnnestub saada informatsiooni vastase liikumise ja jõudude kohta, seda lihtsam on langetada juhtimistasanditel otsuseid;
- mida rohkem sissid saavad oma tulega vastasele kahju tekitada, seda vähem tuld saab vastane anda oma üksuste vastu;
- mida tõhusamalt territoriaalüksused valvavad tagalat, seda vähem on oma liikuvad üksused selle ülesandega seotud.

Siinkohal sai toodud mõned näited sellest, millistel alustel 1960. aastatel hinnati Soomes sissitegevuse kasulikkust territoriaalkaitse süsteemile. Tagantjärele võib öelda, et tõeliseks sissisõjaks ei olnud Soome siiski valmis. Jääb aga võimalus spekuloida, milleks oleks olemas olnud ressursidega oldud võimeline, kui olukord oleks seda nõudnud.

Major Urmas Leppmets,

KVÜÕA õppeosakonna ülem, Kõrgema Sõjakooli ülema kt